

Historický román z shakespearovské Anglie

KRÁLOVNIN KLENOTNÍK

Jean Findlay

 nakladatelství
BOURDON

Jean Findlay

KRÁLOVNIN
KLENOTNÍK

Román vsazený do historie

THE QUEEN'S LENDER

Copyright © Jean Findlay, 2022

České vydání © Bourdon, 2024

Překlad © Denis Molčanov, 2024

Obálka © Jiří Dvorský

ISBN: 978-80-7611-147-9

věnováno Alastairovi

Historický román z shakespearovské Anglie

KRÁLOVNIN KLENOTNÍK

Jean Findlay

 nakladatelství
BOURDON

1

Edinburgh, Skotsko 1593

Těhotná žena bývá křehkým tvorem a George má na krku hned dvě: jednak vlastní choť, která mu nikdy neopomene připomenout, že to ona je jeho královnou, jednak skutečnou panovnici. Královna Anna se stala ženou velmi mladá: zasnoubená ve třinácti, vdaná v patnácti a nyní, v sedmnácti letech, obtěžkaná. Silná, zdravá, rusovlasá dívka s tvářemi jak růže, pronikavým dívčím smíchem a ohromným zalíbením v rubínech, které jí tak sluší.

Georgeovi se třese ruka, ne však únavou či strachem, ale vzrušením. Do úhledné účetní knihy píše skřípajícím brkem: dva privesky do uší, dva tucty rubínov. Naúčtuje pouze cenu, práci nikoli, ta u něj přitom není jen dobrá, je nejlepší. Již jeho otec byl královský klenotník a George se učil pod jeho vedením. Pro Annu je radost pracovat – ještě nikdo neoceníl jeho dílo s takovým nadšením. Král navíc rád přimhouří oko: královna dostane, po čem zatouží, bez ohledu na náklady, o ceně se ani nemluví.

Diamanty a smaragdy přicházejí v kapsářích utrmácených obchodníků spálených sluncem, urousaných cestami. Nevypadají, jako by nesli cennosti – strojí se jako zloději a tím se před nimi maskují. Cestování je od dob Georgeova otce bezpečnější, země klidnější.

George zvedá hlavu, přichází jeho žena. Místnost v prvním patře je zaoblená v rozích, díky dubovému obložení se tu lépe drží teplo. Nachází se zde také okýnko s výhledem na potměšlé kotce.

„Opět som myslel na svojho otca, Kristínka.“

Žena se zastavuje, zavzpomíná na tchána.

„Vždy sa mi pozeral priamo do očí, čo nemôžem povedať o Jeho Milosti...“

„Ale prečo to robí, George? Lebo je kráľ?“

„Nie. Keby ti v detstve povedali, že tvoja vlastná matka zabila tvojho otecka, tiež by ti to nasadilo chrobáka do hlavy.“

„A navyše stáli jeho matku, ó, našu dobrú, krásnu kráľovnú.“

„Hej, potom už nikomu nikdy neveríš.“

„Nedávno sa u nás zastavila lady Marjory. Rozprávala, že sa o tom v Londone hrá predstavenie, tiež sa to odohráva v Elsinore, takže všetci vedia, kto je kto. Príbeh o princovi, ktorého matka zosnuje vraždu jeho otca, len koniec to má ľahší.“

„No, hry majú vždy ľahšie konce, Kristínka, uľahčuje to žitie.“

„Pôjdem spať, George, som unavená.“

Levou rukou zvedne vlněný koberec na zdi, odchází a hladí si přitom břicho.

George už by měl přestat plkat a zapsat částky do knih. „Poriadok v číslech ťa udrží nad vodou,“ vybavuje si otcova

slova, „pekny vzhľad šperku je dôležitý, rovnako ako vzor, ale predovšetkým presnosť v účtovníctve.“

Odbila púlnoc, na Hlavni ulici je ale živo. Zní výkřiky a smích, šum vášnivých debat, kunštování z vedlejšího hostince. Ozvěna houslí pokaždé, když prásknou dveře.

Georgeův dům i dílna se nacházejí v Rybích kotcích, smrduté uličce tak úzké a strmé, že když zaprší, kosti a vnitřnosti z rybáren odplavou jednoduše dolů. Zrovna teď je ale čisto. Na chvilku zaváhá: Ještě loni by zašel do hospody, jenže když je žena v naději, stala se bytostí, která si žádá pozornost. A taky si ji zaslouhuje. George plní radost z přicházejícího dítěte, ale místo aby se vydal za ženou, vyráží zpátky do dílny.

Pod drobným kladívkem se chvěje plátek zlata, drahocenný jako život sám. Je kupodivu, že čeká první dítě ve stejnou chvíli jako panovník, jehož potomek se jednou stane králem Skotska – a také Anglie, dá-li se věřit řečem u dvora. Právě v tom tkví celý problém: zvládne královna těhotenství? Udrží si děcko, když je sama ještě dítětem, navíc tak překotným a živým? Donosí budoucího krále? Prozatím tak matný a nevýrazný příslib v jejím životě může stále zmizet ve víru ztřeštěného tance, prudkým pohybem či kvůli cvalu lesem. Zato tenounký plát tepaného zlata, ten je všechny přežije.

Královna Anna jeho plkání miluje a pozorným dvořanům neuniká, že George vypadá a zní jako její manžel. Král James je téměř stejně stár, George je jen podstatně milejší, a hlavně umí naslouchat. Oba se pyšní narudlým vousem a modrýma očima, George má ale světlejší vlas, příjemně blond, v očích méně strachu nežli král. On si otevřený, pří-

mý pohled může dovolit. Celkově je vlídnější, hezčí obdovou krále. Na rozdíl od krále jej navíc netrápí lehké napadání na vytočenou nohu, které se James snaží za každou cenu zakrýt.

Anna George dokáže poslouchat celou věčnost a nakonec si objedná šperk. O těch je ale nutno diskutovat zevrubně. Zrovna dnes se jedná o nábožný výjev ze smaragdů a rubínů s perleťovou obrubou: Moudrost Šalamounova. Biblický král předsedá sporu dvou žen o dítě, nařizuje, aby ho rozpůlili. Ví, že skutečná matka udělá cokoli, aby udržela své dítě naživu, i kdyby ho měla postoupit cizímu člověku. Jedna z nich také okamžitě nabízí nemluvně druhé, takže je jasné, kdo je matkou robátka. Takový triumf spravedlnosti si zaslouží výjev vyvedený ve zlatě a drahých kamenech.

Těhotná Anna ten příběh nesnáší, na druhou stranu ví, že spolu s králem musí otázky života a smrti svých poddaných rozhodovat dennodenně. James je tedy Šalamounem Skotska. George si souvislost uvědomuje a dává se do řeči natolik zanícené, že Anna volá pro manžela, aby vyšel z komnat a podílel se na návrhu budoucí miniaturny. Ten je průměrem natolik polichocen, že otázku ceny nepovažuje za důležitou.

„Na peniaze teraz nehľadme. Bez otáľania urob klenot pre moju kráľovnú, ktorá nosí nášho nástupcu, budúceho kráľa Škótska a prvého kráľa štyroch korún. Tak s chuťou do roboty!“

„Ale to nie je vhodné podobenstvo,“ namítne Anna, „dieťa roztrhnuté na polovicu, pravá matka príde o maličké... To ja by som svoje nikdy nedala.“

„Ale dala,“ James na to, „aby si spasila nevinný život, ochránila, čo je tvoje, hovorím, že dala.“

Nádherný podzimní den, na vyschlou zem šustivě dopadá listí. Od Nor Loch stoupá zvolna mlha, George zavadil okem o červené jablko na větvi. Někteří sousedé mají za domem dobře udržovanou zahrádku i s jabloněmi – jednou bude mít takovou i on. Navzdory špíně na ulicích, nebo možná právě proto, se za kotci, ještě dál od cesty, nacházejí zahrady s vysokými zdmi, a ti, kdo mohou pěstovat vlastní ovoce a zeleninu, si platí stálého zahradníka, který je hlídá před vyhladovělým davem.

Vychází na Horní ulici a dívá se z kopce dolů: v dálce pod ním se každé ráno třpytí moře, ten pohled se táhne přes celou Královskou míli. Slunce mu šlehá svěžím větrem do tváře, kolem prochází první rybárnice s ošatkou sledů na zádech. George si bere dva kousky a běží zpátky ke kotcům – Kristyn to ocení, celá šťastná ho políbí. Do slyšení s královnou je ještě daleko.

Dost času uvařit rybu a dát si ji s malým pivem z předchozího večera. Ví, že převařená voda se ke snídani hodí víc, ale malé pivo chutná se slanečky o to lépe, když se k nim přikusují Kristyniny ovesné placky ohřáté na plotně. Jasné světlo toho rána dopadá na vysychající placky, zčernalá kamna, lesklou kůži slaneček i na světlou pleť jeho předražené ženy, na její dětsky modré oči, světle hnědé vlasy. Není třeba slov, její pohled mluví za vše: čirá naděje, láska a vděk.

George ví, že je požehnaný muž. Je časný podzim, nejušší, nejteplejší a nejplodnější říjen, jaký zažil.

2

Včelí královna

Lady Marjory Boswellová, švagrová Georgovy ženy, představuje sílu, s níž je nutno počítat: plamenné vlasy, sošná postava, na svých jednačtyřicet rozhodně nevypadá. Jako včelí královna žije z práce ostatních. Je jedinou sestrou sedmi bratrů a povídá se, že dvěma z nich zařídila rozvod. Staršímu Peterovi měla tvrdit, že si jeho žena našla milence, takže ji vyhnal pro cizoložství. Nyní ho má zcela na povel a on jí za to pomáhá radou i penězi. Do péče si vzala i jeho děti, to bylo ovšem nasnadě, neboť Peterův nejstarší syn je dědicem hradu Connachie. Marjory se tak mohla s vlastním potomstvem nastěhovat do obydlí, ve kterém vyrůstala. Nesnese, aby se kolem motala další žena, takže když si její třetí bratříček Calum stěžoval, že mu jeho zákonná choť nedokáže porodit živého potomka, a navíc propadá hluboké trdomyslnosti, Marjory přišla s nápadem zavřít ji někam do ústraní. Nepočítá s tím, že by si někdy pořídil mladší, silnější, troufalejší ženu, i když to se ještě uvidí. Prozatím se též přistěhoval na hrad Connachie, kde spolu s Peterem,

jeho potomky a rodinou Marjory tvoří silný klan. Pouze ženy vědí, jak takový klan vybudovat. Je jako úl: potřebuje dělníky, spolehlivé muže a bratry. Ti pracují a přinášejí domů peníze neboli med, jak říká lady s oblibou.

Peter řídí chod na statcích, Calum přikládá ruku k dílu. Marjoryin manžel je zdatný účetní. Devět dětí, všichni bratřenci, se honí po dvoře, chodí na hodiny k soukromému učiteli, učí se jména rostlin v zahradě uvnitř hradeb, jezdí na koni z dobré stáje, loví s panstvem ze sousedství.

Na hradě i pod ním je dohromady zaměstnáno třináct lidí a dohled nad nimi Marjory plně zaměstnává. Je dobrou, byť nemilosrdnou hospodářkou. Jinými slovy, má mnoho příležitostí zajet si na dvůr v Edinburghu, přiblížit se moci.

George Heriot ji zná, ví, že má slabost pro mladé muže, ale zatím s ní vychází dobře, ač za cenu drobných lichotek. Svou ženu k ní nepouští, přestože jsou příbuzné, kdepak: Marjory má na mladé ženy špatný, ne-li zničující vliv. Když ji vloni hledal na Connachie a nenašel ji v hlavním sále, vydal se dolů do kuchyní a pak na dvůr, kde v blátě a slámě pobíhaly slepice. Tu vyšla zpoza rohu, skoro do něj narazila, v pravé ruce pařáty státého kohouta, kterého držela ve výšce, aby jí krev nepotřísnila sukně, v levé ruce sekerku. Vida, levačka, neušlo mu, ale to už na něj vítězoslavně vybafla:

„Prlíš veľa kokotov! Ako na kráľovskom dvore. A tá nová slúžka to ani utraťiť nedokáže. Na, vezmi to domov, máme večeru.“

Potom se obrátila na děvečku: „Takto mu chytíš hlavu, položíš na klát a potom...“ s viditelným potěšením zasekla sekerku do špalku, „A je to!“

George zamířil do kuchyně. Lady za ním, ruce si umyla ve škopku s vodou, šaty dokonale čisté.

Na svůj věk má moudrosti dost. Díky práci s kovem a drahými kameny dokáže ovládat prudké vnitřní podněty. Švekovské poměry bývají plné jedu; s tchyní jsou potíže, se švagrovou, švagrem jakbysmet. S tchánem to ještě ujde: možná proto, že ten jeho je po smrti.

George tyto vztahy vnímá jako od přírody nebezpečné, jako když lidské tělo odmítá cizí předmět – běda tomu, kdo si přivede domů francouzskou manželku nebo hrot šípu v noze; tělo jej přirozeně zavrhne. Stejně tak i rodina odmítá všechny nepokrevní příbuzné, ledaže by se vědomě a soustavně rozhodla žít podle křesťanské víry – v tom Kristyn svému jménu dostává, na rozdíl od lady Marjory. Byť příbuzenství zavazuje, pod povrchem vře.

Po příchodu do Holyroodského paláce je uveden před pannovníky. Nikterak ho nepřekvapuje, že vidí lady Marjory dávno usazenou v malé komnatě vyhráté krbem, obložené řezaným flanderským dubem, s francouzskými gobelíny na stěnách. Ten pokoj měla ve zvláštní oblibě králova matka, královna Marie, nyní již mrtva, sřata po životě stráveném ve vězení. Jenže život královen bývá beztak jedním velkým žalářem, pomyslí si George při pohledu na královnu Annu, tak mladou a obklopenou osobami chytrými a moudrými, zlotřilými a ctižádostivými.

Samozřejmě mu neunikne, že starší dvořanky zdobí mnoho velkých prstenů – čím starší dáma, tím větší a početnější ozdoby na prstech. Odvádějí pozornost od kdysi přitažlivé

tváře k mnohem hmatatelnějšímu odznaku jmění, výbornému sňatku. Ruce lady Marjory jsou obtěžkány stříbrem. George se stříbrem příliš nepracuje a o lady jako zákaznici také nestojí.

Když vstoupil, lady se naklání ke královně a něco jí šeptá. Anna klenotníkovi kyne a nejistě povídá:

„Počula som, že tvoja manželka je v pozhnanom stave, George. Prečo ju niekedy neprivedieš na dvor?“

Je jasné, že ten nápad není z její hlavy, jeho žena ji nezajímá.

„Všetko v pravý čas, Vaša Výsosť, teraz musí zostať na lôžku.“

Díky svému stavu „zostane na lôžku“ ještě nějakou dobu. Víc už neříká, nechce před lady probírat svoji práci, natož jiné záležitosti, ví, že jakýkoli vhléd do soukromí by ji vyzbrojil k dalším střetům. Včelí královna vládne samojediná, a musí tudíž zařídit, aby se ostatní samičky držely v ústraní.

Královna Anna ovšem není žádná včela, nýbrž skutečná panovnice, ta nemá takových her zapotřebí. George věří, že se nad ně povznese. Doufá, že na ni lady Marjory nebude mít přílišný vliv.

Při odchodu z paláce se mu o temeno otírá podzimní list, smrt hladí po tváři.

3

Čarodějnice ze severu

Kolem Edinburghu krouží smrt. Toho roku je jí všude plno. Plíží se ulicemi v časných ranních hodinách a učenci se přou o příčinách.

Bez vzdělání není ani James, král nikoli jen z Boží vůle má ve věci satanských útoků jasno. Jsou za nimi čarodějnice, jak je přesvědčen spolu se svými nejbližšími, ty ďáblovy otrokyně; uzavírají smlouvu se Satanem, sdílí jeho krmí a zatracují loď.

Ostatně, již koráb, na kterém připlul s královnu Annou krátce po svatbě, se otrásal v sevření strašlivé bouře, temného to díla čarodějnic – noc před tím prý rejdivy na kýlu. Příbuzným z dánské královské rodiny se vše podařilo s jistotou prokázat a dotyčné popravit. Tak se James, přesvědčen, že se dánské čarodějky spojily v Satanášovi se skotskými, rozhodl, že na ně také uspořádá hon.

Královští vyšetřovatelé jich několik vypátrali v okolí Tra-

mentu, Haddingtonu, Garvaldu a North Berwicku, což jsou všechno místa v dosahu jednoho dne jízdy od Holyroodu. Vzdálenost je to pochopitelně podezřelá, královi muži však odvádí práci s příkladnou pečlivostí a téměř okamžitými výsledky. Copak je většího zadostiučinění než vést osobně výslech takové valpurty?

Agnes Sampsonovou nechal James přivést do Holyroodu. Připoutali ji řetězy ke zdi a podrobují mučení, dokud se nepřizná. Tvrdí, že je porodní bába, léčitelka; všichni říkají, že jde o moudrou, starší ženu z venkova, váženou pro její schopnosti a služby. Při výslechu se ovšem zjistilo, že je vskutku spolčená s ďáblem. To ona působí vespolek s dánskými čarodějnicemi bouře, dokáže se proměnit v rybu, velrybu, přeplout moře. Dotyčná svá obvinění zpočátku popírá, to je samo sebou, avšak umné vyšetřování, oholení hlavy a její následné drčení přivede k přiznání každou nebožačku.

* * *

Když se před dvěma lety – měli zrovna po svatbě – pokusili o první plavbu z Elsinoru do Skotska, cesty jim zkrátila bouře. Došlo tedy na pálení čarodějnic. Dvě ženské byly soudem shledány vinnými, neboť vyvolávaly takový nečas, že ohrožovaly bezpečnost královského loďstva, a to často a opakovaně. Jejich kouzla rozpoutávala hromobití, v nichž tento národ mořeplavců přicházel o plavidla. Co jiného způsobuje bouře nežli magie? Anna už od dětství tuto logiku nechápala.

Dívala se oknem elsinorského hradu: nezahlédla každý detail, s dívčí představivostí ale nemusela být ani tak blízko,

aby vnímala, jak se plameny zvedají k nohám mladých žen, pohlcují šat, jak z pohledů číší bolest, zděšení, odevzdanost, když jim kůže na lýtkách a stehnech praská, když se taví, když se z rozedraných dívek dere první skřek. Mučení je účinně nalomilo, ale ne do takové míry, aby zkazilo závěrečnou podívanou, na to byl kat dostatečně zkušený.

Anna odvrátila pohled k matce, tváře dívek však měla stále před očima. Zeptala se, jako by sama umírala: „Ale proč?“

„Zlořádné ženštiny. Když nedostaneme my je, dostanou ony nás. Už pro tebe a tvého muže osnovaly smrt na moři. K tomu, aby zvítězilo zlo, stačí, když je dobro nečinné,“ vysvětloval jí otec.

Anna se otočila na svého budoucího manžela a spatřila záblesk úsměvu. Nebyl projevem krutosti či nelidskosti, nýbrž uspokojení z toho, že spravedlnosti bylo učiněno zadost.

Král všech Dánů stál v čele honů na čarodějnice. Na dvoře si vydržoval teology školené v démonologii. Tygore Delson, jeden z nejpřednějších, vedl s Jamesem obsírnou debatu v latině. Žádný jiný král nedokázal držet krok s myslí předního kodaňského učenice. Anně se až rozbušilo srdce, když se doslechla, jak silně na otce zapůsobil intelekt nastávajícího zete.

Dnes, ve Skotsku si může dovolit zajít ještě dál. Dokáže již čarodějnici rozpoznat a dobře to ví. Král James je na straně Boží, s ďáblem se vypořádá z očí do očí. Lid ho zná jako jediného krále, jenž má dost kuráže postavit se samotnému pekelníkovi. Ostatní se vydávají do války, aby ohromili pod-

dané, James jde po krku přímo strůjci všeho zla. Zasahuje rovnou u zdroje.

Není divu, že Anna tolik miluje klenoty. Co se třpytí větší nevinností nežli diamant, větší čistotou než perla? A právě tento výjev, příběh Šalamounův, splétá Jamesovu lásku k Bibli s Anninou láskou k drahokamům. George je proto povolán na hrad Stirling, aby s ním probrali poslední podrobnosti.

„Kraje by som olemoval perlami, Vaša Milosť,“ navrhuje, „čím by vznikla akási perleťová brána.“

James kýve na souhlas.

„A Šalamounov plášť by som vyložil rubínmi.“

„Ako sa chystáš zdobit' tvár?“

„Smaltom, Vaša Milosť. Flámskou metódou, sklo je natavené na zlato, naň potom môžete maľovať podľa vlastnej fantázie.“

„Pod tým chcem zelenú.“

„Aááááá...“

Oba muži se obracejí k Anně – spustily se stahy. Družný hovor s nejoblíbenějším dvořanem a manželem, jenž jí vždy přinášel tolik potěšení, jí dnes poprvé působí bolest. Necháávají zavolat první dámu, která Annu odvádí. Musí se posadit a pak si lehnout.

Jelikož bolesti neustávají, královnina družka posílá pro porodní bábu.

Bolesti jsou stále úpornější a do Anniny mysli vplouvá obraz dvou žen pálených na kodaňské hranici. Otevře ústa dokořán, vytřeští oči, sraští čelo, zařve.

Když James uslyší její řev, rozpouští klenotnickou radu a dožaduje se vstupu ke královně. Přicházejí další dvořané, chtějí též slyšet královniny útrapy a ujistit se, že případný dědic není podvržek.

Obecenstvo se pohodlně usazuje, objednává si něco na zub, povídá si a čeká na začátek představení. Anna vidí, co mohly spatřit i čarodějnice – každý výkřik bolesti je součástí divadelního představení, na něž ti cizí lidé přišli.

Její otec nechal zřídit divadelní sál v každém královském paláci, počínaje Elsinorem, jmenoval i dvorního dramatika, jehož úkolem bylo pobavit každý měsíc jinou hrou, hudební doprovod dodal také.

Dvořané nad těmi představeními ohrnovali nos, ale ona je milovala. Tihle Skotové moc divadelních her neznají, jejich hlavní kratochvílí je cizí smrt či narození – a nos ohrnují nad obojím.

Zatíná zuby; jak nesnáší úsměvy na tvářích těch holo-brádků. U žen cítí sympatie. Margaret ji drží za ruku a šeptá jí do ucha, porodní bába jí tře nohy. Doposud byla od pánů a kmánů držena v královsky nedotčeném odstupu a najednou se očekává, že roztáhne nohy před publikem plným mužských, z nichž po ní někteří házejí vilnými pohledy. Jenže pokaždé, když jí projede osten bolesti, ztrácí zbytky ostychu. Je to jako smrt – vlastně je to už jedno.

Princ Henry přichází na svět s vřískotem po noci, která snad neměla konce, a Anna ke svému překvapení zjišťuje, že je stále naživu. Obecenstvo odchází i s jejím dítětem, ona se nechává omývat Margaretou i ráznou babinou, již vděčí za život. Usíná a vroucně doufá, že porodní bábu, která ji svou odborností zachránila před jistou smrtí, neobviní z čarodějnictví.